

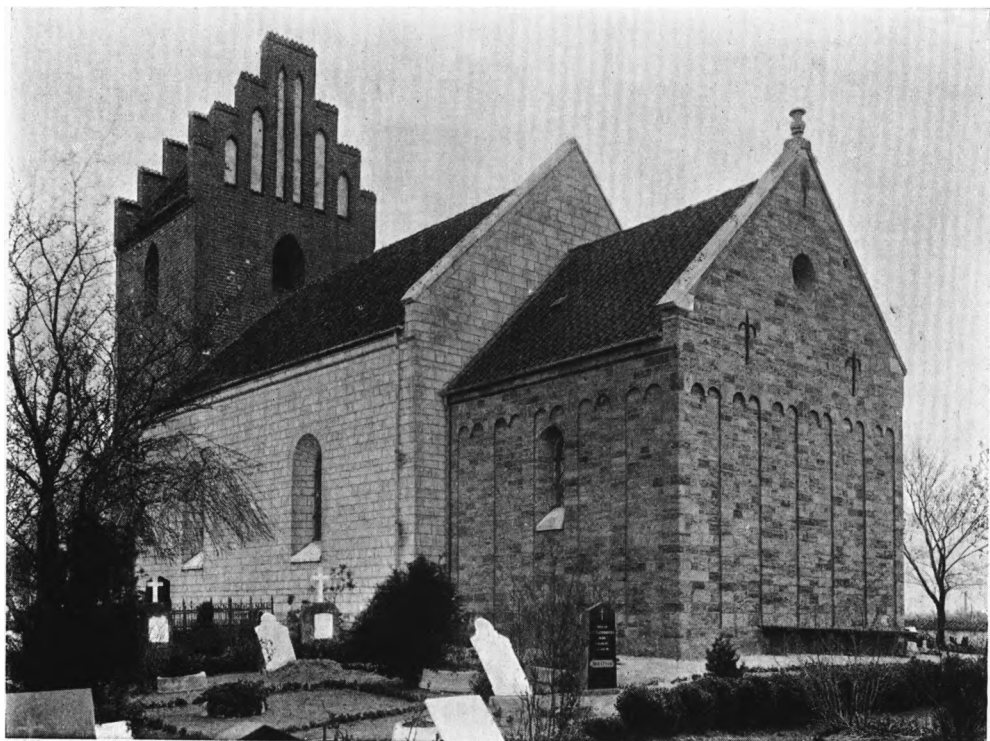

Fig. 1. Kildebrønde. Ydre, set fra Sydøst. Efter Hovedrestaurationen.

M. M. 1905

KILDEBRØNDE KIRKE

TUNE HERRED

irken har siden 1572 været *Anneks* til Greve¹; den hørte paa det Tidspunkt endnu under Roskilde Kapitels Kildebrønde (tidligere Vasby) Præbende, til hvilket Biskoppen 1335 havde overdraget Patronatsretten². Endnu 1630 nævnes Kirken under Kapitlet³, men 1666 som Kronens⁴. 1672 fik Viceskatmester Holger Vind til det nyoprettede Geddesdal Jus patronatus⁵ (sml. Tavle S. 992 og Alterbordsforside S. 982); 1702⁶ nævnes Kirken under Geddesdal, men senere maa den være kommet under Kronen igen, da denne 1719 skøder den til Peter Bentzon, Geddesdal⁷. Blandt de følgende Ejere af denne Gaard nævnes Michael W. Gjoe (sml. Muranker S. 982). 1800, da Jens Laurids Barfred solgte Benzonsdal (der 1730 var blevet udskilt af Geddesdal) til Auskultant i Rentekammeret Niels de Bang og dennes Svoger Etatsraad von Eggers, blev Kildebrønde lagt til denne Gaard⁸. Kirken overgik til Selveje 1. Januar 1911.

Maaske har Kappelgaarde Navn efter et †*Kapel* i Sognet.

Kirken ligger i den østlige Udkant af Byen paa en lille Højning, der falder brat til Syd, Nord og Øst, hvorimod den i Vest gaar jævnt over i Terrænet. Kirkegaarden hegnes mod Syd, Nord og delvis mod Vest af middelalderlige Munkestensmure paa en høj, kun udvendig synlig Syld af store Kampesten;

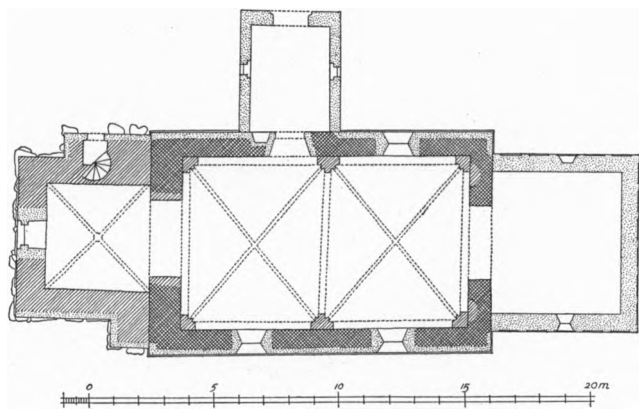

Fig. 2. Kildebrønde. Plan. 1:300. Maalt af El. M. 1945.

indvendig er Murene jorddækkede til halv Højde. Den sydlige Halvdel af Vestmuren og et Stykke af den tilstødende Sydmur er fornyet af smaa, gule Sten, der ogsaa er benyttet til en Række udvendige Støttestøtter paa Syd-muren. Det sengotiske Indgangsparti i Vest (sml. Fig. 3) med fladbuet Køre-port og Laage er bevaret. Porten, der er falset til begge Sider, udvendig dog kun i Stikket, flankeres paa Øst- og Vestsiden af Halvstens Lisener, der er skraat affasede i Vederlagshøjde. Laagen er kun falset i Vangernes Østhjørner. Hele Portalen krones af Kamtakker med forskelligartede Blændinger paa Øst- og Vestsiden. Den brede Kamtak over saavel Port som Laage prydes udvendig af en stor Cirkelblænding, indvendig af en aftrappet Høj blænding, der tve-deles af en Hængestav paa Konsol. Portens næstøverste Takker har ud- og indvendig en lille, aftrappet Blænding.

Kirken bestaar af romansk Skib med Kor, der 1882 genopførtes som Kopi af det samtidig nedrevne romanske, samt to sengotiske Tilbygninger, Vaaben-hus foran Norddøren og Taarn i Vest. Orienteringen har stærk Afvigelse til Syd.

Af det *oprindelige Anlæg* var †Koret udelukkende af *Fraadsten*, »paa Skibets Nordside var Fraadsten i hele Kirkens Længde kun anvendt i en Højde af ca. 2½ Alen fra Grunden og derefter fortsadt med *Kridtsten*, paa Kirkens Sydside var Fraadsten anvendt paa en mere uregelmæssig Maade blandet med Kridtsten«⁹. Kridtkvadrene, der nu kun ses i Skibets Overvægge, i Vest-gavlen og fra Vaabenhusets Loft, er regelmæssigt tildannede og lagt i jævne Skifter fra 14—35 cm's Højde; de bærer Spor af Skarøkse og er i Væggene pikhuggede til Fæstelse af et fint, glittet Pudslag, der har tjent som Underlag for romanske Kalkmalerier (S. 982).

Det romanske †Kor (Fig. 3), der blev opmaalt i Nedrivelsesaaret 1882, og af hvilket det samme Aar opførte Kor (Arkitekt: J. D. Herholdt) som nævnt er en nøje Efterligning, ogsaa hvad Materiale og Murbehandling angaar, havde

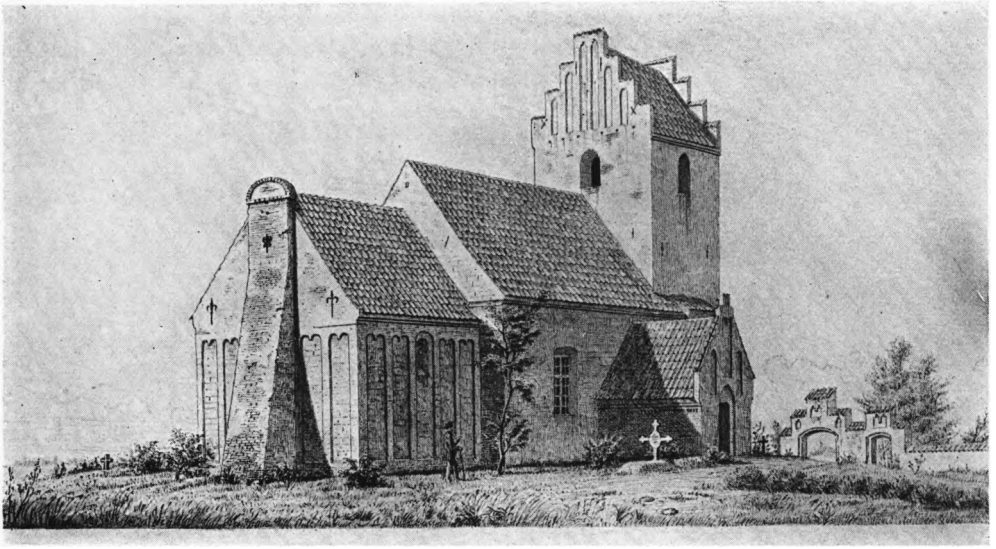

Fig. 3. Kildebrønde. Ydre, set fra Nordøst. Før Hovedrestaurationen.
Efter Tegning af J. Kornerup 1876.

paa de tre Sider den for Roskildeegnens Fraadstenskirkers karakteristiske Blændingsudsmykning, temmelig nøje svarende til Krogstrup (Frederiksborg Amt) og Nørre Jernløse (Holbæk Amt): slanke, liséendelte Blændinger, fornedet med skraa Saalbænk, foroven afsluttet af Tvillingrundbuer, i Øst seks, i Syd og Nord fem; den midterste paa Nordsiden, der dog havde en ejendommelig, fladrundbuet Afdækning, omsluttede et højtsiddende, romansk Vindue, der udvendig maalte 128x46,5 cm, i Lysningen 90x31. Forholdet paa Sydsiden har sikkert været tilsvarende, men her var Partiet ødelagt ved Anbringelse af et senere, fladbuet Vindue; i Øst, hvor Midtpartiet skjultes af en Støttepille fra 1787 (Kornerup), var der intet Vindue. Kornerups Tegning fra 1876 angiver en Skraakantsokkel, hvis Tilstedeværelse dog ikke bekræftes af de senere Opmaalinger.

Af Enkeltheder i Skibet er Nordsidens vestligste Vindue bevaret som udvendig Niche med nye Karm- og Stiksten og sikkert udvidet, det østre ses tilmuret paa Tegningen fra 1876; Norddøren er ændret og udvidet, Syddøren ikke mere kendelig. I det *Indre* er den høje, runde Triumfbue bevaret med skraakantprofilerede Kragbaand og nederst i søndre Vange en Stump Skraakantsokkel. I Triumfvæggen paa begge Sider af Korbuen har der været halvcirkulære, rundbuede *Alternicher*, den søndre er tildels kendelig under Prædikestolens Opgangspanel, den nordre staar delvis som Blænding med en uregelmæssig Munkestensudmuring. Skibets Vestgavl staar velbevaret under Taarnets Østmur.

Tilføjelser og Ændringer. Maaske endnu i 1300'rne er det ved Restaurationen

1882 nedrevne †*Vaabenhus* blevet tilbygget foran Norddøren. Det var opført af Munkesten, vistnok uden synlig Syld, og de ganske lave Flankemure havde Retkantgesims over et Savskifte. Den fladbuede Dør sad i spidsbuet Spejl, og Gavlfaladen havde tre Høj blændinger med forskellig Fodlinie, den midterste spærstikafdækket og tvillingdelt af en kort Hængestav, de flankerende spidsbuede. 1882 havde Gavlen glatte Kamme, og Spidsen kronedes af tre smaa Kamtakker; men det er sandsynligt, at de har erstattet et ældre Topspir, ligesom der sikkert har været Tinder ved Fodlinien som f. Eks. i Aagerup (S. 734, Fig. 1).

I 1400'rne blev *Skibet* og †*Koret overhvalvet* henholdsvis med eet og to Fag Krydshvælv. Skibets hviler paa dobbeltfalsede Piller, svagt tilspidsede eller runde Buer og Halvstens Ribber; de to vestre Pillepar har høj Skraakantsokkel, det østre kun retkantet. Kapperne er noget puklede; lette Halvstens Overribber med Trinkamme af Bindere.

Taarnet, der er tilbygget o. 1500, hviler i Øst paa Skibets romanske Vestgavl; over fremspringende Kampestenssyld er det muret af Munkesten udvendig, hvor Skalmuringen dog kun har efterladt faa gamle Partier, bl. a. paa Vestsiden, med Rudemønster af sorte Kopper, indvendig dog i høj Grad af Kridtkvadere, af hvilke mange har været anvendt tidligere. Den helt skalmurede Støttestille i Syd er sikkert oprindelig (sml. ndf.). Taarnrummet, der aabner sig mod Skibet med en spidsbuet Arkade og i Vest har et moderne, spidsbuet Vindue, dækkes af et skjoldbueløst Krydshvælv med Halvstens Ribber, som mødes i et Topkvadrat; Helstens rulskeftestillede Overribber med Trinkamme af Bindere. — Trappehuset, der findes omtrent midt paa Nordmuren, er bygget i eet med en Støttestille, der aabenbart korresponderer med den ovenfor nævnte paa Sydsiden, hvilket bestyrker Formodningen om, at denne er samtidig med Taarnet. Den samtidig med Skalmuringen omsatte Underdør er fladbuet; Trappen har Loft af udkragede, fladbuede Binderstik, Spindelen er rund og af Kridt indtil den øverste Meter, hvor den bliver retkantet og af Tegl; som Overgangsled er den nederste Munkestens Hjørner skraat afhuggede, saa den faar Lighed med et raat Terningkapitel. Et Par Meter over Trappens nederste Trin ses en Munkesten med seks Teglstrygermærker(?): en uregelmæssig Oval omsluttende et bomærkelignende Tegn, en meget spids Vinkel med to Tvæstreger. Fra det mørke Mellemstokværk er der en i moderne Tid udvidet Gennemgang til Skibets Loft. Klokkestokværket har til hvert Verdenshjørne et spidsbuet Glamlul, som nu er uden False. Begge de syvtakkede Gavle er ved Restaureringen stærkt fornyede, men i Tilslutning til ældre Forhold. Østgavlen har fem Høj blændinger, den midterste med Trappestik og tvedelt af en Halvstens Stav, de øvrige spidsbuede. Vestgavlen har seks Høj blændinger, de to midterste lige høje, aftrappede og kronet af en Cirkelblænding, de øvrige spidsbuede.

E. Lind 1939

Fig. 4. Kildebrønne. Kalkmalerier paa Triumfvæggens nordre Side. De kloge Jomfruer (S. 982).

Vaabenhuset foran Norddøren opførtes samtidig med det nye Kor, af moderne Munkesten; det har fladbuede Vinduer i Flankemurene, fladbuet Dør i spidsbuet Spejl, fem Kamtakker og et tilsvarende Antal Blændinger, de tre midterste spidsbuede, de to yderste cirkelformede.

Kirken staar nu med blanke Mure og helt præget af Restaureringen 1882. Fra denne skriver sig, foruden det nye Kor og Vaabenhuset, Skalmuringen, Skibets Fraadstenssokkel over Kampestensskifter, Gesimserne samt Kirkens

romaniserende og gotiserende Aabninger og endvidere de glatte, pladeafdækkede Kamme paa Kor og Skib, de førstnævnte kronet af en Vase. Et ældre Muranker med Initialerne M G G (formodentlig Michael Gjõe) og Aars-tallet 1787 blev ved samme Lejlighed omsmet og anbragt øverst i Korets Taggavl.

Alle Tagværker er nye og hængt med Vingetegl, Taarnets og Vaabenusets Kamme med Munketegl.

KALKMALERIER

Over Hvælvene, paa Skibets Østvæg, findes romanske Kalkmalerier fra o. 1175; de tilhører den store sjællandske Værkstedsgruppe og er blandt dennes bedste, idet de sikkert er udført af den Maler, der har dekoreret Jørlunde Kirke (Frederiksborg Amt).

Over Korbuen har Kristus sikkert tronet flankeret af Menneskenes Forbedere eller af Kirken og Synagogen, og denne Fremstilling har atter været flankeret af de fem kloge Jomfruer (Fig. 4) paa Triumfvæggens nordre Side og de fem daarlige paa Sydsiden. Alle har Stukkroner og er iført smuktbræmmede Kjorteler med vide Ærmer over en Kjole med snævre Ærmer. De kloge bærer deres flammende, vaseformede Lamper foran sig, mens de daarlige hænger med Hovedet og holder Lamperne med Bunden i Vejret. Over Malerierne, lige under Loftshøjde, løber en mangefarvet Mæanderbort afbrudt af Cirkelmedailloner med hvide Fugle; den har fortsat om paa Væggene, hvor der enkelte Steder spores Farverester og Levninger af Stukglorier. Billederne er malet paa et fint glittet Pudslag; Glorier, Kroner og Bræmmer er stukmodellerede. Baggrunden er blaa med bred, grøn Randstrib, Konturerne hvide og rødbrune.

INVENTAR

Alterbordspanelet, malet 1631, og Altertavlen er sikkert samtidige og begge vistnok fra samme Værksted som f. Eks. Aagerup-Tavlen (S. 739), men ikke udført af samme Billedskærer.

Alterbordspanelet (Fig. 5) har paa Forsiden tre Arkader med Profilkapitæler og Fladsnit i Pilastre og Partiet over Buen, der krones af en Slutbosse. Felterne adskilles og flankeres af fire nøgne, joniske Kvindehermer (Fig. 8), der holder Armene korslagt over Brystet; Skafterne prydes øverst af store Masker, og Baserne er opsplittet i to »Tæer«; paa Postamentfremspringene er der smaa Edelstensbosser, hvis Sider løber ud i Tunger. Snitværket er stivere end Altertavlens, og der er ingen bruskbarokke Træk. Panelets Kortsider er ændrede. Nærmest Hjørnerne staar der en Herme, der ganske nøje svarer til

E. M. 1945

Fig. 5. Kildebrønne. Altertavle og Alterbord 1631 (S. 984, 982).

Forsidens; paa den søndre er dog den lille Profilplade, der hviler direkte paa Kapitælet, vendt paa Hovedet. Desuden indeholder hver Side et bredt Arkadefelt, som ogsaa har Profilkapitæler, men store, skællagte Blade eller Tunger paa Pilastre og i Bueslaget. I Buevinklerne er der Rosetter mellem lignende skællagte Tunger. Disse to Endefelter svarer helt til Dørfløjens i Norddøren (S. 992) og er sikkert som denne gjort i Caspar Lubbekes Værksted o. 1650.

En Staffering fra 1686 af Hans Larsen Maler i Næstved er i det væsentlige bevaret (sml. Tavlen S. 992). Forsidens Rammeværk og Arkader er brunmalet med lidt rødt og grønt paa Lister og Bosser, Figurerne legemsfarvede og Maskerne røde. Frisen har med gule Kursivbogstaver paa sort Bund en latinsk Indskrift: »Altare hoc anno 1631 adornatum a patrono tunc temporis excellentiss.

doet. Thoma Finchio, profess. et medicco Hafniens. primario, canonico Roëschildensi, pastore et præposito dm Michaële Mathiæ Butropio, nunc copiosiori auro, argento, variisq(ue) coloribus interstinctum, una eum suggestu, magis enitescere voluit nobiliss. heroina Margareta Gedde. Anno 1686 impensis templi et opera Joh. Laurentii pictoris Nestvedensis, pastore eclesiæ et præpos. dn. Vilhado Olai Roëschild.» (»dette Alter er i dette Aar 1631 udsmykket af Kirkens daværende Patron, den velbyrdige og lærde Thomas Finche, Professor og Læge i København, Primarius og Kannik i Roskilde, da Hr. Mikkell Madsen Butterup var Præst og Provst, men nu vilde den ædle Frue, Margrethe Gedde, at den sammen med Prædikestolen skulde males med rigeligt Guld og Sølv og brogede Farver og straalet mere. Aar 1686 paa Kirkens Bekostning og ved Hans Larsen Malers Arbejde fra Næstved, da Hr. Villads Olsen fra Roskilde var Kirkens Præst og Provst«). Kortsidernes Rammeværk staar med blankt Træ, Arkaden har blege brune, grønne og røde Farver, ligesom Hermer og Masker har en bleg, kølig Karnation. I alle fem Felter er der Frakturskrift, gulnet hvid paa Forsiden, gylden i Sidefelterne. Forsiden (fra Nord): 1) Vorherre Jesus sagde til sine Disciple, gaar hen i den gantske Verden oc prædicker Evangelium etc. 2) Fader Vor, 3) Vor Herre Jesus Christus i den Nat der hand bleff forraad etc. Nordre Sidefelt: de ti Bud, søndre: Trosbekendelsen. Hermerne rensedes 1946 sammen med Altertavlen¹⁰.

†Alter klæde bar ifølge Præsteindberetningen 1759 Initialerne O P S M P D og Aarstallet 1669 (Oluf Pedersen og hans anden Hustru Maren Pedersdatter, sml. Gravsten Nr. 2).

Altertavlen (Fig. 5—7, 9—11), i Bruskbarok, svarer nøje til Solrød, der dog nu mangler Storvingerne og har nyt Postament og Storfelt. Storfeltets af svungne Profilhermer baarne Bueslag genfindes paa Kirke-Hyllinge Altertavle (S. 914); i Sidefelternes æggestavindrammede Portaler staar Relieffigurer af Mathæus (i Nord) og Johannes (i Syd); foran Topfeltets malede Fremstilling af Jerusalem er fastgjort et Krucifiks med Sidefigurer, af hvilke Johannes ses i Profil. Ligesom paa andre Tavler fra Værkstedet er Englehovederne paa Postamentgesimsen ikke frontale, men ser mod hinanden. Træværket er hovedsagelig Eg, til en Del Lister er dog brugt Asketræ.

Tavlen staar med en smuk og velbevaret Staffering fra 1686 (sml. Alterbordsforside), som 1946 blev rensat¹⁰ og befriet for et skæmmende Sod- og Røglag. Oprindelig har Tavlen sikkert staaet uden Maling, eventuelt med en sparsom Snedkerstaffering. Farverne fra 1686 er paa Kridtgrund. Der var anvendt lidt grønt og rødt samt grønlig og brunlig Marmorering paa Listerne; Søjlerne staar sorte med gyldne Vinranker. Langt den almindeligste Farve var dog — i Overensstemmelse med Alterbordets Indskrift — Guld, der som Underlag havde rødt. I Storfeltet er indsat et Maleri af Kristus, der bryder

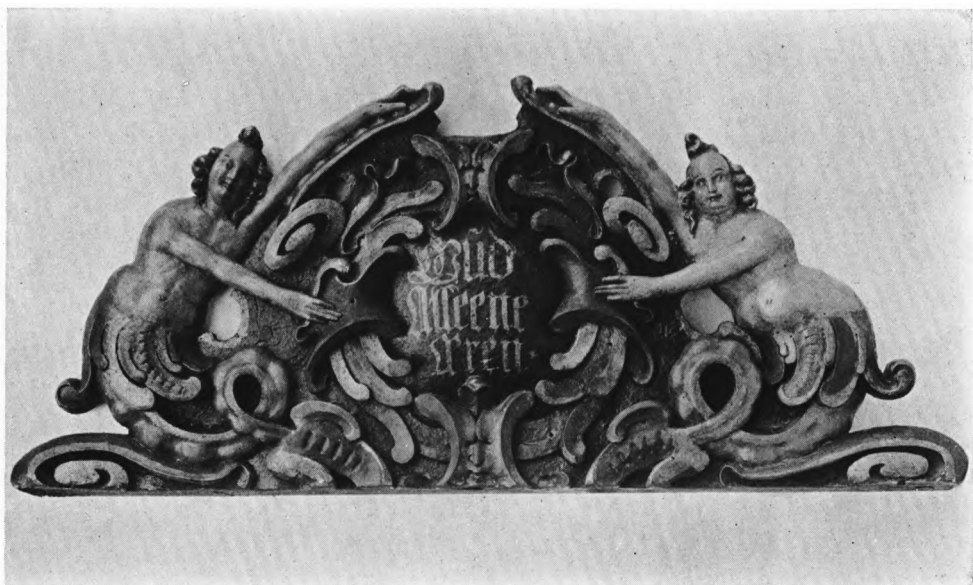

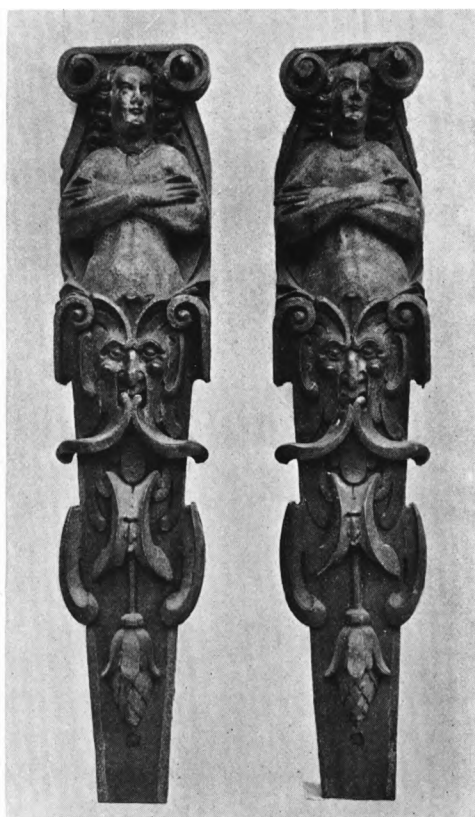
Fig. 6. Kildebrønde. Altertavlens Topgavl (S. 984).

Elswing 1946

Elswing 1946

Fig. 7. Kildebrønde. Altertavlens nordre Storvinge (S. 984).

Elswing 1946

Fig. 8. Kildebrønde. Hermer fra Alterbordsfor-side (S. 982).

Brødet (Kopi efter Carlo Dolci); tidligere fandtes her et Billede af Nadverens Indstiftelse (Præsteindberetn.). Ved Tavlens Adskillelse og Rensning fandtes et lille Brædt anbragt bag paa Topstykket; herpaa var med Blyant skrevet: »Aar 1858 er denne Kirkes Choer forandret af mig Niels Jensen for Grev Lærke til Bendtzonsdahl. Præstens og Skolelærerens Stoel, som før stode ved hver Side af Indgangen til Choret, er borttaget og sat her ved hver Side af Alteret. Paa Skolelærerens Stoel var indgraveret forskellige Navne og Aarstal, hvoraf det ældste var fra 1631. Knæfaldet, som før var firkantet, er nu af anden Form«.

Altersølv. Kalk sammensat af Dele fra forskellige Tider. Ældst, fra o. 1500, er den gotiske Knop med seks Rudebosses, der bærer Minuskler: »Ihesus« paa skraveret Bund, og har mellemfaldende, spidse Blade med Stavværks-ciselering. Foden, som har seks flade Tunger og Standkant med vekselvis Ruder og Dobbeltstreger, er fra o. 1600, medens den svære Fodplade og de sekskantede Skaftled, af hvilke det nedre er unormalt højt, stammer fra 1658. Til denne Omdannelse hører den graverede Indskrift med Versaler paa Foden: »Kildebrønd Kirckis Kalck Anno 1658« samt de nu forsvundne Initialer O P S M P D (sml. †Alterklæde). Bægeret er nyere. *Disk* med graveret Cirkelkors.

Alterstager (Fig. 13); barokke, fra o. 1650—1700, ca. 45 cm høje, af Messingblik og omtrent svarende til Greve (S. 968).

Alterbibel. Christian 4.s Bibel 1632 i nyt Bind, men med gamle, forgyldte Messingbeslag paa Hjørnerne, hvorpaa Bladværk i ophøjet Arbejde.

Alterskranke fra 1710, et enkelt, smukt Smedejernsarbejde; Skranken har fem Sider (sml. ovfr. under Altertavle), smedet af Rundjern med Slyngværk, der ender i Blade. Den midterste Side dannes af Døren, som har flade Rammestykker med graveret Overflade og mellem Bladslyngene Frederik 4.s dobbelte kronede Navnetræk omgivet af to Palmegrene. Ovenover dette, paa øvre Rammestykke, staar Aarstallet. Over Hjørnerne Messingkugler.

Døbefont, romansk, af Granit, Roskildetype¹¹. Kummen, hvis Munding ledsages af en Tovstav, maaler 75 cm i Tvm. og har tilmuret Midtafløb; den er hugget af en rødlig Sten, mens den koniske Fod, der har en svær Vulst om Skaftet, er af graalig Granit.

Daabsfad af Tin, fra 1700'erne, svært, glat, med indstemplet Kronemærke. Fadet istandsattes 1946.

Daabskande, ny, af Zink.

Fontelaag fra o. 1625, af Eg, ottesidet. Oversiden har i Midten en stor, ud-skaaret Roset indrammet af et Bælte med bredt Baandslyng og yderst, i en fordybet Bort, vekslende Rosetter og Englehoveder, hvis Ansigter er forsvundne. Over Midtrosetten hæver sig som en Lanterne otte skælklædte Volutter, der opadtil ender i Ørnehoveder og krones af et drejet Spir. Brunmalet.

Om en mulig †*Fontelukkelse*, se S. 990.

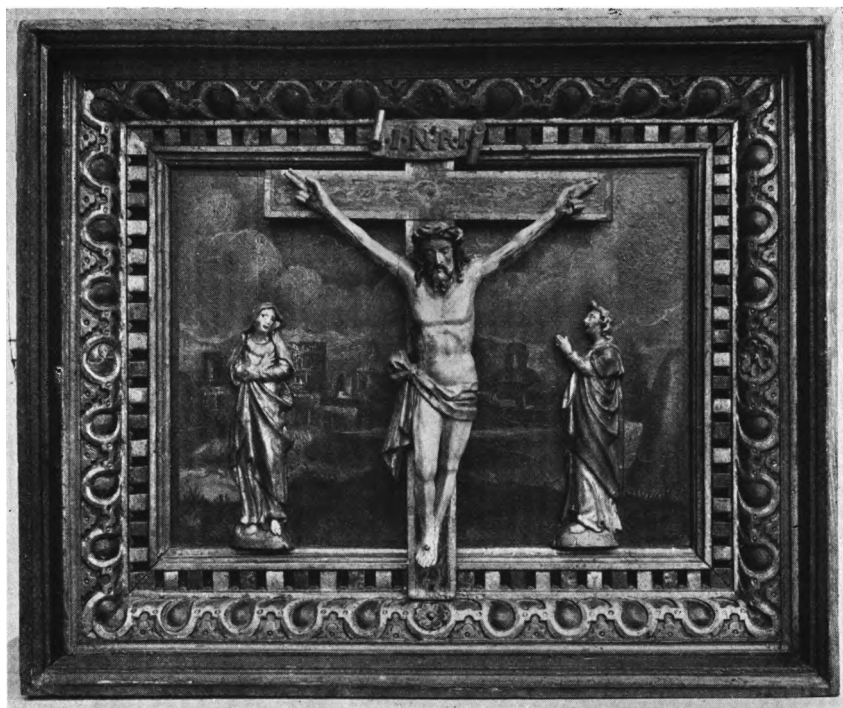

Fig. 9. Kildebrønne. Altertavlens Topfelt (S. 984).

Elswing 1946

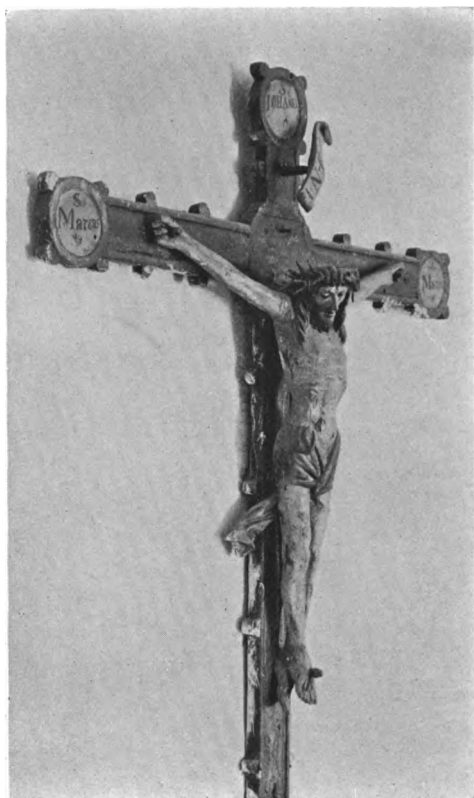

Elswing 1946

Elswing 1946

Fig. 10—11. Kildebrønne. Detailler af Altertavlens Sidefelter (S. 984).

P. N. 1915

Fig. 12. Kildebrønde. Korbuekrucifiks
(S. 988).

†*Korgitter*. Ifølge Præsteindberetningen 1759 af deltes Kirken »ved et Tralværk med to halve Døre med Laas for, hvorover staar Kristus paa Korset med følgende Skrift: »Dit Kors og Død, o Jesu min, lad saa mit Hierte pryde, At jeg korsfæst for Synd og Skam dit Korses Frugt maae nyde«.«

Korbuekrucifikset (Fig. 12), gotisk, fra o. 1525, er endnu i Behold og ophængt paa Skibets Sydveg. Sikkert stammer det fra samme Haand som Krucifikserne i Rorup og Ørsted (Ramsø Hrd.). Figuren, der ligesom Rorup kun er o. 55 cm høj, hænger i skraat strakte Arme; Hovedet tynges af en vældig Tornekrone, der endnu har bevaret flere af de lange Torne; Øjnene er vistnok lukkede, og paa hver Side af Hovedet falder en snoet Haarlok ned over Skulderen. Legemet er slankt med stærkt fremskudt Brystkasse. Lændeklædet har lang Flagreflig paa Figurens højre Side og har muligvis haft en kortere paa

venstre; desuden er der ved højre Hofte endnu en lille Snip (som paa Ørsted, Ramsø Hrd.). Fødderne er overlagte. Korset har det vanlige sengotiske Profil med hvælvet Midtparti, og Armene, der kantes af halvrunde Skiver, ender i cirkulære, konvekse Evangelistfelter.

Figuren har graalig Karnation (sml. Prædikestol), med Bloddryp fra Naglerne, Lændeklædet er gyldent, Korset brunt med graa Evangelistfelter i gylden Ramme, og Evangelisternes Navne staar med sort Antikva.

Prædikestol i Renaissance, fra 1610—20, fra Anders Nielsen Hatts Værksted. De fire Fag har hver en rundbuet Muslingeskalkniche med Profilkapitæler og omløbende Rammeverk, der prydes af Volutfladsnit, og med Englehoveder i Buevinklerne. I Nicherne er der Relieffer, paa hvis smaa Fodstykker der er reliefskaarne Versaler: Jakob den Yngre med Kølle og Bog og »S. Iacop Ap.«, Johannes med Kalk og Slange og »S. Iohanes Apa.«, Opstandelsen og »Christi Ops.« samt Peter med en Kæmpenøgle (Fig. 15) og »S. Petrus Ap.«. Figurstillingerne er maniererede som paa Brix Snedkers Altertavle i Smørum (S. 596), hvor Figurerne er udført af Anders Hatt. Paa Hjørnerne staar nøgne

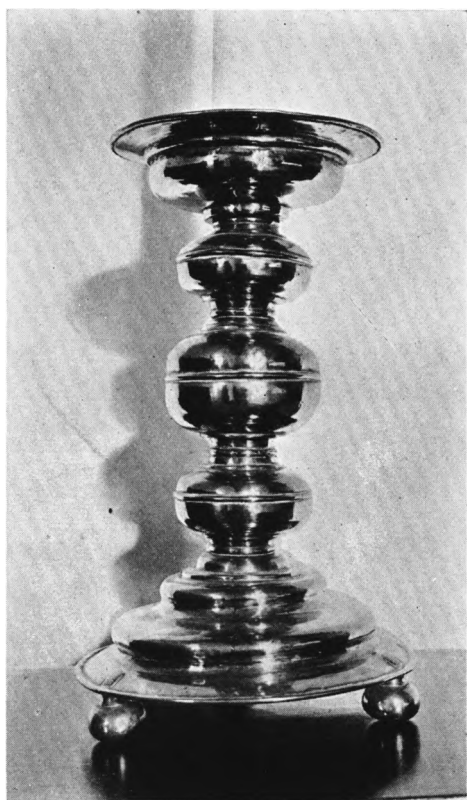
Dydehermer med Fladsnit og Frugtbundter paa Skaftet, den første uden Attribut, dernæst Troen (Fig. 14), Retfærdighed og Styrke. Paa Frisefremspringene er der Englehoveder, paa Postamentfremspringene Diademhoveder, hvorunder drejede Kugler; de fyldige Kartouchenedhæng med Diademhoveder kantes af Frugtbundter og smaa Englehoveder, der dukker op af Kartoucheleddene. Stolen afsluttes forneden af en sekssidet Karnisbaldakin med drejet Kugle. Tidligere sad der Smaamasker paa Baldakinens Hjørner, men de er nu alle forsvundne. — Om Opgangen, se nedenfor.

Himmelen, der er samtidig med Stolen, er sekssidet og har Topstykker med Englehoveder, Sidevolutter og Topspir; Nedhængene dannes af en Række fligede Blade. Paa Undersiden er der varierende Lister om et Polygonfelt med Hængedue.

Opgangen er en senere Tilføjelse og sikkert gjort i Caspar Lubbekes Værksted o. 1640—50. Panelet har een stor Barokfylding med Udtungninger paa Siderne, som det ofte findes i Lubbekes Arbejder, flankeret af Hermer med bredansigtede Masker paa Skaftet (Fig. 16); Øreflipkapitælernes Skraalinie passer ikke helt til Panelets.

Stafferingen svarer til Altertavlens og stammer sikkert i det væsentlige fra 1686, Guld og rødt er de herskende Farver. Karnationens graalige Tone skyldes en senere Udbedring; Kinderne er karmoisinrøde; paa Lister og Bund er anvendt en Del brunlig og graalig Marmorering. Opgangspanelet har Rester af Rankeudsmykning og paa Rammestykket til venstre for Hermen (sml. Fig. 16) ses et Mandshoved. Indskrifterne er med Fraktur, i Frisen: Jac. 1,21, i de nedre Smalfelter svarende til Storfelternes Fremstillinger: Jac. 1,1; Joh. 21,24; 1. Cor. 15,14; Joh. 1,17. Paa Himmelens Frise: Esa. 58,1. I Opgangens Frise staar: Loven er gifven ved Mose etc. Joh. 1,17; i Fyldingen fandtes ifølge Præsteindberetningen 1759 »Jesus og Moses afmaled« med Underskrift: 2. Cor. 3,6, og »inden til« paa Opgangen fandtes »ligesom i Greve« (sml. S. 971).

Stolestader. Bortset fra en enkelt Stump af en sengotisk Gavlplanke (østligst

P. N. 1915

Fig. 13. Kildebrønde. Alterstage (S. 986).

paa Nordsiden), der har fladt Foldeværk med Trekløverblade foroven (som paa Kirke-Skensved Prædikestol) er Kirkens Stoleværk i Hovedsagen leveret fra Caspar Lubbekes Værksted i Løbet af Aarene 1640—60. De ni østligste Gavle paa Kvindesiden stammer dog muligvis fra Brix Snedker, idet han 1623 leverede otte Stole med Døre (Rgsk.). Disse Gavle, der ligesom de øvrige mangler Topstykket, har kannelerede, opad smalnende Tvillingpilastre med Profilbaser og svagt udtrukne Volutkapitæler over et fælles Postamentfelt, der prydes af et symmetrisk, reliefskaaret Akantusornament. De 14 østligste Gavle i Syd er af samme Opbygning, men Kannelurerne er smallere, og Postamentet har i Stedet for Akantusværket barokt Fladsnit af varieret Form. Da Pilastrene her er ca. 3 cm lavere end paa de andre Gavle, er Frisefeltet blevet tilsvarende højere. Endelig findes der tre Gavle i Nord og een i Syd, der har Pilastre med skællagte Skiver og Prydbælte med Fladsnit, Dørene er gamle og har to etagedelte Fyldinger med enkle Rammeprofiler. Døren foran Prædikestolsopgangen er afvigende, idet den forneden har en Smalfylding med kraftige Profillister og herover en Arkade med Profilkapitæler og skællagte Tunger (og en Roset) paa Pilastre og Bueslag og en konkav Roset i Buevinklerne. Af Indgangspanelerne har det østre fem Arkader med Profilrammer over Smalfyldinger, det vestre to Arkader med skællagte Tunger paa Pilastre og i Bueslag afbrudt af en halv eller hel Roset og to med Slynghaand, alle med Rosetter i Buevinklerne. I de lodrette Rammestykker er der skaaret store, skællagte Tunger under en Halvroset. Brunligt malede.

Ved Korets vestre Væg er nu som Panel anbragt fire Portalfyldinger, der ganske svarer til Prædikestolens og som disse maa stamme fra Anders Hatts Værksted. Maaske har de hørt til en †*Fontelukkelse*. I Arkaderne staar Relief-fer af de fire Evangelister, i Syd Lukas og Johannes, i Nord Markus og Matthæus, de to sidste noget beskadigede, Markus mangler sit Postament, Matthæus desuden den ene Side af sin Arkade. I Syd er der mellem de to Fyldinger bevaret en til Prædikestolens Hjørnefigurer svarende Herme, Haabet med Fugl og Bog, og Sporene paa de andre lodrette Rammestykker viser, at ogsaa de oprindelig har haft Hermer. I Nord er under Panelets Gesims bevaret to Stykker af den samme hvælvede Profil, som findes under Prædikestolens Gesims, det ene med Pærestik, det andet med Bladvolutslyng i fladt Relief med Midtroset. Arkitravlisterne er ogsaa gamle, ligeledes Frisestykkerne, der bærer Indskrifter med Fraktur svarende til Prædikestolens, i Nord: Johan. 20,23, i Syd: Matth. 18,15. De øvrige Stafferingsrester synes at svare til Prædikestolens, dog har Legemsfarven ikke dennes unaturlige, graa Tone. Paa den nedre Frise under Johannes er der med sort paa den bare Egebund malet et Maureskeornament.

Af en gotisk †*Degnestol* fra o. 1550 er bevaret et Gavltopstykke med en

E. M. 1945

E. M. 1945

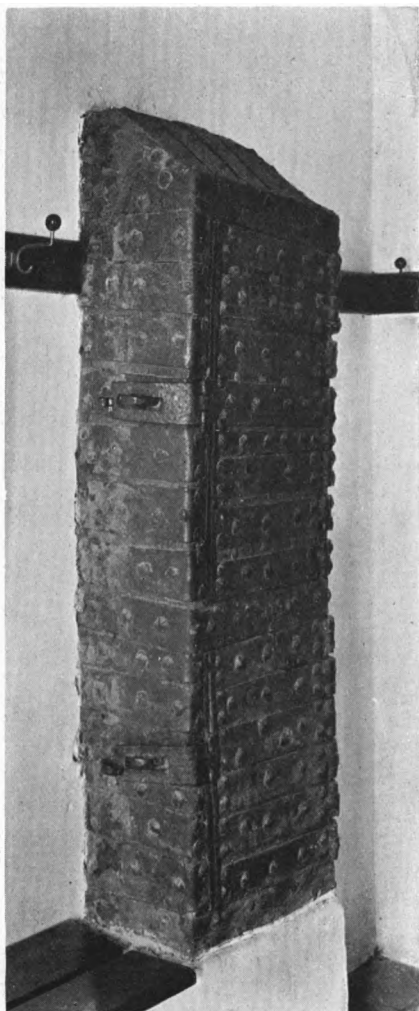

E. M. 1945

Fig. 14—16. Kildebrønde. Detailler af Prædikestol fra Anders Nielsen Hatts Værksted og Prædikestolsopgang, sikkert fra Caspar Lubbekes Værksted (S. 988 f.).

stor Blomst mellem to S-slyngede Bladranker flankeret af to Spir, alt i gennembrudt Arbejde. Paa Bagsiden ses den skraa Not til Pultbrættet, og her er desuden indskaaret: »Laurentius Jani Haf. Anni 1632« (»Lars Jensen fra København«).

De fire Stadegavle med Døre, som nu staar opstillede paa hver Side af Alteret, maa være Resterne af den *Præste- og Degnestol*, der er omtalt under Altertavlen (S. 986). De stammer fra Caspar Lubbekes Værksted og svarer til Stolene i Glim, men er nu noget ændrede. De har alle Topstykker med Englehoveder, og de tre har bevaret Intarsiafrisefeltet, mens det fjerde her har moderne Fladssnit i Barokstil. To har Pilastre med fremdragne Volutkapitæler, spidse, skællagte Blade paa Skaftet og Intarsiaprydbælte; de to andre har paa tilsvarende Sted en mandlig Herme af Renaissancetype fra o. 1610—20 og gjort i Anders Hatts Værksted; rimeligvis stammer Hermerne fra det nedenfor omtalte Panelværk, der ligeledes er opstillet i Koret. Den ene er 64 cm høj og staar med korslagte Arme, mens den anden, 54 cm høj, med venstre Haand griber i sit lange Hageskæg; paa Skafterne er der Frugtklaser ophængt i Ringe. De to Gavle i Nord har i det brede Postamentfelt en stor Maske paa Baggrund

E. M. 1945

Fig. 17. Kildebrønde. Kombineret Skab og Pengeblok (S. 992).

Blade, et Træk, der genfindes paa et Panelstykke i Roskilde Vor Frue, regnskabsmæssigt dateret til 1654. Over en Pærestavgesims krones Døren af en Trekantgavl med Æggestavliste og en stor Roset i Gavlpartet. Dørfløjens Bagside er gjort af vandrette Brædder. Brunmalet.

Kombineret *Skab* og *Pengeblok* (Fig. 17) gotisk, firesidet, stærkt jernbundet, med skraa Overside. Den øverste af de svære Døre aabner sig til Skabet, den nederste til et Rum, der har gjort Tjeneste som Pengebøsse, idet Laagen under sit øverste Jernbaand har en Pengeslidse. Hængelaasene mangler. Anbragt paa den murede Bænk i Vaabenhuset.

Tavle, 1686, af Træ i enkel Profilramme. Paa Tavlens øverste Del er malet

af Fladsnit (den ene dog nu forsvundet). Af Dørene, der er anbragt imellem Gavlene, har den i Nord to Fyldinger og foroven to smaa Øreflipvolutter, den anden blot een stor Fylding, hvis lodrette Rammestykker er siret med Bladskæl; Overkanten er symmetrisk udsavet. Stafferingen indskrænker sig til Legemsfarve paa Hermer og Masker samt Forgyltning paa nogle af Topstykkernes Slyng. Paa Dørfyldingerne i Nord er der malet Mauresker. — Mod Østvæggen er anbragt to Stykker Fyrretræspanel med en tegnet Barokranke foroven, og et Buefelt paa det sydlige Stykke med Frakturskrift. Dekoration og Bogstaver er gjort med gult Kridt som Forlæg for det egentlige Malerarbejde, der aldrig er blevet udført.

Dørfløj (Fig. 18) mellem Vaabenhus og Skib, af Eg, i Renaissance, men udført o. 1650 i Caspar Lubbekes Værksted. Inden for en Ramme af skævt Tandsnit har Siden ind mod Kirkerummet to Fyldinger, den nederste rektangulær med Æggestav-Tandsnitramme, den øverste med Arkade, hvis omløbende Rammeværk har det fra Værkstedet kendte Skiveornament afbrudt af Hel- eller Halvrosetter (sml. Indgangspanelet); i Buevinklerne er der Rosetter, der mod Buetoppen begrænses af skællagte

Winds og Geddes Vaaben med Initialerne SHHW og FM G, herunder med gylden Fraktur paa sort: »Anno 1686 hafver Kildebrønde Kirckis Patron, høyædle oc velbaarne Frue Cancellerinde, Fru Margrete Gedde, sl. H. Holger Winds til Harrested oc Geddisdal, ladet Kircken male under Hvelningen, sampt Altertavflen, oc Prædickestolen staffere, Gud til Ære, oc Kircken til Beprydelse. Herre jeg elsker dit Huus Sted etc. Psal. 26, V. 8«. Rammen er rødlig marmoreret. Paa Skibets Sydvæg.

†*Præsterækketavle* af Sten, begyndende med Ingvardus Laur. fil., død 1600, og endende med Knud Gamborg, død 1747, nævnes i Præsteindberetningen 1759.

Lysekrone, barok, fra Slutningen af 1600'rne; den profilerede Midtstang krones af en flakt Ørn og ender forneden i en Klase. Den er mere kobberagtig end de 2 x 6 tynde Sformede Arme og de smaa, spirprydede Pyntearme, der ender i et Hoved. Ophængt i Skibet.

†*Sejerværk* anskaffedes 1747 af Kirkens Patron Niels Bentzon (Præsteindberetn. 1759). Det omtales hverken i Regnskaber eller Synsforretninger.

Klokker. 1) 1515, støbt af Fastenowe. Minuskler i to Linier, flankeret af Buefriser med Grenifyld: »Ad crucis obsequium festinat me resonante vulgus persolve[n]s vota precesq(ue) Deo. Tutoribus ecclesie Laurentio Nicolai et Olavo Laurentii Johannes Fastenowe me fecit anno D(omi)ni mdxv« (»til Korsets Lydighed iler Folket, naar jeg ringer, for at opfylde deres Løfter og Bønner til Gud. Da Lars Nielsen og Ole Larsen var Kirkeværger, gjorde Johannes Fastenowe mig i Herrens Aar 1515«). (Uldall 259 f.).

2) Omstøbt 1905 af M. og O. Ohlsson i Lybeck med Bibeholdelse af Indskriften paa den gamle Klokke, der var støbt 1668 af Hans Meyer. Ved Om-

P. N. 1915

Fig. 18. Kildebrønde. Dørfloj mellem Vaabenhus og Skib (S. 992).

støbningen er der kommet flere Fejl i Indskriften, der var i tre Linier med Versaler over en Barokbort med symmetriske Ornamenter vekslende med Englehoveder. Paa Hankene var der Skægmasker. »Voco non vocata moneo non inelligens(!) audile(!) vivi, Deus timendus, surgite mortui, orbis judican-dus. Refusa sum anno 1668 a m Johanne Meyero permissu inspectorum dn. Johannis Plumii ut et Johannis Christoferi, Templi pastore Vilhado Olair(!)¹², tutoribus Simone Petri et Gregoris Nicolai« (»ukaldet kalder jeg, enfoldig paa-minder jeg, hører I levende, Gud bør frygtes, rejs jer I døde, Verden skal dømmes. Jeg blev omstøbt Aar 1668 af Mester H. M. med Tilladelse af Inspektørerne, Hr. Hans Plum og Hans Christoffersen, da Kirkens Præst var Villads Olsen og Kirkeværgerne Simon Pedersen og Gregers Nielsen«.

†*Klokker.* Ved Klokkeskatten 1502 afleveredes en Klokke og 1602 endnu een¹³.

GRAVMINDER

Epitaf over Sognepræst Knud Friderichsen Gamborg, død 1747. »Fra det første gik det ham vel til det sidste. I Kjøbenhavn blev hand født og kom i Christnes Tal 1678, i boglige Kunster opfødt og kom i Studenteris Tal 1693, Lyst til at lære selv drev ham til fremmede Lande 1699, Lyst til at lære andre drog ham til Fædrene Landet 1701, Gud gjorde ham dygtig til Lærestanden og satte ham til en Hyrde for Greve og Kildebrønde Menigheder 1703, Gud gjorde ham lykkelig og satte ham til et Hoved for Mad. Karen Willadzdatter 1704«. Gift i 11 Aar (tre Sønner og to Døtre, »ikkun een Søn saae med Graad hand døde Aar 1747«), Enkemand i 32 Aar, død 69 Aar gammel. Epitafiet, der er sat af den efterlevende Søn, er af Sandsten, formet som en Tavle, hvis Form og Stil virker ret gammeldags. Siderne har foroven et lille Knæk og kantes af smalle Profilbaand, der forneden ender i Volutter med et lille Bladornament. Undergesimsen er forkrøppet med et stort Englehoved mellem Volutkonsoller, og Tavlen afsluttes foroven af en halvrund Profilgavl, over hvilken man ser den langskæggede Død bøje sig frem; i højre Arm holder han en Skriftrulle af sort Marmor, som folder sig ud over Storfeltet. Gravskriften staar med for-dybet, gylden Fraktur. Paa Skibets Nordvæg.

Gravsten. 1) 1600'rne. ...»Disligeste hviler her oc hans kierre Hustru erlig oc gudfryctig Quinde Margrete Lavridtzdaater, som døde den 8. Iunius anno 1678«. Rød Kalksten, kun den ene Halvdel bevaret, med Versaler. Forneden et Bomærke. Foran Vaabenhusedøren.

2) 1674. Oluf Pedersen, fordum boende i Kiøge Kro, født 1605 i Holsten(!) i Haderslef Huus Len i Suerup i Øsbye Sogn. Gift først 1638 med Catrine Hermandsdater Kiad i 17 Aar (tre Sønner og syv Døtre), dernæst 1656 med Maren Pedersdatter i 2 Aar, 9 Uger og 5 Dage (een Datter, som kun blev

1 Aar og 9 Uger og nu hviler hos sin Fader), død i sin Alders 54. Aar. Dødevers. »An 1674 hafuer Hans Jacobsen oc sin Hustru M. P. D. bekost denne Sten paa hans s. Formand oc deris Børn til Ære, oc tilhør H. I. S. oc sine Arvfinger«. Religiøs Randskrift. Kalksten, 230 x 150 cm, med fordybede Versaler og Evangelistfelter i Hjørnerne. I Koret, delvis dækket af Knæfaldet¹⁴.

†*Gravsten*. 1599. »Her hviler Niels Persen med Hustrue sin Anne Mads Datter, Herre, efter Villie din Med 3 Sønner og en Datter dertil, Thi Gud det nu saa have vilk«.

Stenen, der nævnes i Præsteindberetningen 1759, laa da paa Kirkegaarden; paa den fandtes »udhuggen en Mand og Kvinde og fire Børn, alle med en Slags Kaaber paa. Aarstallet er 1599«. »Rundt omkring Stenen staar: Gode Ven, som seer mig her er nedlagt, betænk vel dig, i hvad du est, og hvad du blive kand, naar du skal vandre heden af dette Land.«

Begravelse. Knud Gamborg (sml. Epitaf). Gravramme, 297 x 144 cm, i Skibets Østende; i Præsteindberetningen 1759 kaldes Begravelsen muret.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1623, 1645—46 (LA), 1709—10, 1713—18 (RA). — Synsprotokoller 1812—95 (LA). — Præsteindberetning til Hofman 1759 (LA). — Museumsindberetninger af M. Mackeprang 1905 (Klokke), 1914 (Kalkmalerier), Knud Barfoed og Poul Nør-lund 1915, Egmont Lind, udat. (Kalkmalerier), Kirsten Weber-Andersen 1946 (Alter-tavle). Revideret af E. Moltke, Elna Møller og Kirsten Weber-Andersen 1945.

J. Kornerup: Notebøger XVI. 1861—74. S. 6, VIII. 1895—96. S. 7 (NM). — Samme: Thune Herred antiqvarisk undersøgt i Sommeren 1876 (NM). — J. D. Herholdt: Originalopmaalinger 1882 samt de af Synet approberede Tegninger til Ombygning og Re-staurering 1884, Skrivelser, Tilbud m. m. (Kunstakademiet).

V. Mortensen: Gamle Gravstene i Tune Herred, i AarbKbh. 1914. S. 51—53, 66. — Nør-lund og Lind: Romanske Kalkmalerier. 1944. S. 252 f.

¹ Ny Kirkehist. Saml. V, 184, 188 ff.

² J. O. Arhning: Roskilde Domkapitels Hi-storie I, 111. ³ Fortegnelser over Kirker-ne i Danmark o. 1630 (RA). ⁴ Forteg-nelser over Danmarks Kirker 1666 (RA).

⁵ Kronens Skøder II, 361. ⁶ Rentekam-meret. Konceptspecifikationer over Konge-og Kirketiender i Sj. Stift 1702 m. m. (RA).

⁷ Kronens Skøder III, 801. ⁸ Danske Slotte og Herregaarde. Ny Saml. I. 1944. S. 236.

⁹ Brev 5. Febr. 1886 fra Herholdt (NM).

¹⁰ Af Billedskærer Borre. ¹¹ Mackeprang:

Døbefonte S. 405. ¹² Denne Fejl fandtes ogsaa paa den gamle Klokke. ¹³ AarbKbh. 1917. S. 35. ¹⁴ Gengivet efter Mortensen S. 66.

Fig. 19. Kildebrønne o. 1800.